

بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران در نرم افزار «رسا» با فرمت یونیمارک برای پیاندها

شهناز خادمی‌زاده (نویسنده مسئول)

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

s_khademi59@yahoo.com

مرتضی کوکبی

استاد گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه چمران اهواز

kokabi80@yahoo.com

عبدالحسین فرج‌پهلو

استاد گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه چمران اهواز

farajpahlou@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۰۷/۰۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۱۲/۲۲

چکیده

هدف: دستنامه مارک ایران در ابتدا فقط شامل منابع چاپی تک‌نگاشتی و فقد فرمتهای خاص برای سایر منابع بود. بعد از آن که این فرمت برای سایر منابع کتابخانه‌ای گسترش یافت، پژوهشگر که در دوره مارک سازمان استاد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران شرکت داشت با مقایسه بین کاربرگه پیاندهای سازمان و فرمت ارائه شده در دستنامه یونی‌مارک متوجه کاستی‌هایی در برنامه رسا (که فرمتهای مارک ایران را برای سایر منابع گسترش داده بود) شد. بنابراین، هدف خود از پژوهش خود را بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران با دستنامه یونی‌مارک برای پیاندها و ارائه راه حل‌های پیشنهادی برای رفع نواقص موجود در کاربرگه سازمان قرار داد.

روش: پژوهش حاضر به روش کتابخانه‌ای انجام شده است. جامعه پژوهش عبارت از فیلدها، نشانگرها و فیلدهای فرعی یونی‌مارک و مارک ایران است که تقسیم‌بندی و انواع آن‌ها، از دستنامه یونی‌مارک استخراج شد. ۱۴ فیلد و پیزه پیاندها نیز از متن دستنامه ۲۰۰۰ یونی‌مارک و روزآمددهای ۴ و ۵ دستنامه فوق استخراج شد. شد. سپس فرمت پیشنهادی، با توجه به فیلدهای اختصاصی شناسایی شده به وسیله پژوهشگر و فیلدهای الزامی یونی‌مارک برای تمام منابع کتابخانه‌ای و فیلدهای عمومی، و در مطابقت با کاربرگه ای پیشنهاد شده که از منظور حصول اطمینان از اعمال فیلدهای مورد نظر در کاربرگه سازمان تهیه شد. این کاربرگه دارای ۱۰۲ فیلد بود.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که پنج فیلد (۴۰۰) (فروست)، ۴۱۱ (فروست)، ۲۲۵ (فروست)، ۰۱۴ (شناسگر مقاله)، ۷۳۰ (شماره بین‌المللی مقاله) موجود در دستنامه یونی‌مارک در کاربرگه پیاندهای سازمان استاد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران وجود ندارد و می‌باشد به آن افزوده شود. همچنین یافته‌ها نشان داد که فیلدهای متعددی دچار تغیرات در عنوان، تعریف، چگونگی کاربرد و فیلدهای فرعی شده‌اند و فیلدهای متعدد دیگری به اشتباه ترجمه شده‌اند و می‌باشد اصلاح شوند. در نهایت کاربرگه‌ای پیشنهاد شده که از ۱۰۲ آن، ۱۴ فیلد، فیلدهای و پیزه پیاندها، پنج فیلد، فیلدهای الزامی مارک، و ۸۳ فیلد با مقامات را فیلدهای عمومی تشکیل می‌دهند.

اصالت/ ارزش: مجلات از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی مورد نیاز محققان و مراجعان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است و کتابداران برای انتخاب، تهیه و آماده‌سازی آن‌ها و ارائه خدمات مناسب به وسیله آن‌ها تلاش زیادی می‌نمایند. ارزش اطلاعاتی مجلات به این دلیل است که معمولاً آخرین اخبار و نتایج پژوهش‌های علمی در این منابع معنکس می‌شوند. بنابراین ضروری است تا با سازماندهی درست و هماهنگ این منابع به اشاعه و دسترسی‌پذیری آن‌ها همچون متون تک‌نگاشت چاپی توجه شود.

کلیدواژه‌ها: مارک ایران، یونی‌مارک، پیاندها، نرم‌افزار رسا، کتابخانه ملی، ابرداده‌ها.

تحقيقیات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی
فصلنامه علمی - پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، (شایا): ۱۰۲۷-۷۸۳۸ نمایه شده در ISC
دوره ۱۶، شماره ۲، پیاپی ۶۱، تابستان ۱۳۸۹ از صفحه ۴۵ تا صفحه ۶۹

مقدمه

تقریباً یک قرن است که فهرست‌های برگه‌ای نقش اصلی را در ذخیره و بازیابی اطلاعات کتابشنختی منابع کتابخانه‌ای بر عهده دارند؛ به طوری که حتی امروزه با به وجود آمدن روش‌های مختلف بازیابی منابع کتابخانه‌ای از جمله کتابشناسی‌ها، نمایه‌نامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، برنامه‌های نرم‌افزاری کتابخانه‌ای و غیره، کتابداران استفاده از این ابزار سنتی را به عنوان ساده‌ترین راه برای دستیابی به اطلاعات مورد نظر ترجیح می‌دهند.

با پیدایش کامپیوتر، اندیشه بهره‌گیری از توانایی‌های فراوان این پدیده نوین در کتابخانه‌ها اهمیت روزافزون یافت. فهرست‌نویسی ماشین‌خوان یا مارک^۱، اساساً پیامد تلاش برای کامپیوتری ساختن تولید فهرست برگه‌های کتابخانه بوده است. اما اگرچه این امر، انگیزه اولیه پدید آوردن مارک بود، دامنه استفاده از مارک بسیار فراتر از آن‌چه که پیش‌بینی می‌شد گسترش یافت و مارک، به سرعت به ابزاری برای تبادل اطلاعات کتابشنختی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و جهانی تبدیل شد (کوکبی، ۱۳۷۷، ۸۲).

از دهه ۵۰ قرن پیشتم که فکر ماشینی کردن نظام فهرست‌نویسی وجود داشت، نظامی به نام مارک به وسیله کتابخانه کنگره به وجود آمد که کار کرد آن در کنار مبادله اطلاعات، بیشتر به منظور سازماندهی، اشاعه و بازیابی آسان و سریع اطلاعات بود.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (که از این پس به اختصار «سازمان» نامیده خواهد شد) که فهرست‌نویسی رایانه‌ای خود را از سال ۱۳۷۳ آغاز کرد، در سال ۱۳۷۶ طرحی را در مورد «مارک ایران» به شورای پژوهش‌های علمی کشور پیشنهاد کرد و طرح مذکور در تاریخ ۱۳۷۶/۱۱/۴ تصویب شد. در فروردین ۱۳۷۷ کتابخانه ملی برای انجام این مهم اقدام به تشکیل کمیته ملی مارک ایران متشكل از ۸ عضو و این کمیته تصمیم به طرح ریزی مارک ایران بر مبنای یونی‌مارک نمود (کمیته ملی مارک ایران، ۱۳۸۱). کمیته دائمی مارک ایران که بخشی از معاونت پردازش و پژوهش سازمان بود، مسئولیت رسیدگی به مارک ایران و اصلاح و گسترش آن را بر عهده گرفت. سرانجام ویراست اول دستنامه مارک ایران به سازمان عرضه شد. در مرحله نخست فقط به فهرست‌نویسی تک‌نگاشت‌ها اکتفا شد، لذا این ویراست منابع الکترونیکی، منابع

1. MARC= Machine-Readable Cataloging

دیداری-شنداری و غیره را در بر نمی‌گرفت (کمیته ملی مارک ایران، ۱۳۸۱). تا این‌که از شهریور ۱۳۸۵ کتابخانه ملی با به کارگیری «نرم‌افزار رسا» (سیستم جامع کتابخانه ملی مبتنی بر یونی‌مارک و مارک ایران) اقدام به گسترش این فرمت برای تمام مواد کتابخانه‌ای نمود. در مصاحبه‌ای با اکبری داریان (۱۳۷۸) رئیس گروه فهرستنویسی منابع سازمان، در مورد این‌که آیا کمیته ملی مارک ایران هنوز دایر است و چرا در جلسات این کمیته از بعضی از اعضای این کمیته از جمله افراد صاحب‌نام و با سابقه استفاده نشده است، سؤال شد. وی در پاسخ گفت که کمیته ملی مارک به «شورای رسا» تغییر نام داده و اعضای این شورا شامل رئیس گروه فهرستنویسی و بعضی از اعضای کمیته ملی مارک ایران و مهندسان فن‌آوری اطلاعات است.

پژوهش حاضر با بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران با فرمت یونی‌مارک برای پیاندها، و انطباق نتایج حاصل از این پژوهش با نرم‌افزار رسا برای مبادله و بازیابی اطلاعات کتابشناختی این منابع، به ارائه یک قالب استاندارد و هماهنگ با قواعد بین‌المللی پرداخته است.

از دهه ۱۹۶۰ میلادی تلاش‌های بسیاری در آمریکا و اروپا انجام گرفت تا زمینه‌ای برای تبادل اطلاعات کتابشناختی به وجود آید. اما برای تحقق این امر، پیش از هر چیز نیاز به استاندارد شدن توصیف‌های کتابشناختی بود. از طرفی سازمان بین‌المللی استاندارد نیز ISO ۲۷۰۹ را به منزله استاندارد بین‌المللی تبادل اطلاعات کتابشناختی منتشر کرد. با انتشار این استاندارد، راه مبادله اطلاعات از طریق پیشینه‌های ماشین‌خوان هموار شد.

برای رفع مشکل فهرست‌نویسی بنیادی، هم‌اکنون حدود ربع قرن است که از مارک یا فهرست‌نویسی ماشین‌خوان به عنوان متدالول ترین ابزار تبادل اطلاعات کتابشناختی استفاده می‌شود. با استفاده از مارک، امکان خواندن و پردازش اطلاعات کتابشناختی منابع از طریق رایانه امکان‌پذیر است. این نوع فهرست‌نویسی امکان تبادل اطلاعات فهرست‌نویسی و کتابشناختی را میان کتابخانه‌هایی که به رایانه و نیز فرمت مارک مجهز هستند، به بهترین شکل فراهم می‌سازد.

بنابراین، می‌توان این گونه نتیجه گرفت که یونی‌مارک به عنوان یک فرمت تبادل بین‌المللی طراحی شد تا به فرمت‌های سایر مارک‌ها نیز توجه کند و در صورتی که در سطوح ملی، منطقه‌ای یا محلی تمایلاتی برای استفاده از آن وجود داشته باشد، باید تا حد امکان اطلاعاتی را برای کسب اطمینان بیشتر از قابلیت سازگاری آن با سایر فرمت‌ها گردآوری نماید (کامپوس، ۱۳۸۲، ۲۵).

ایران از جمله کشورهایی است که مارک خود را بر اساس فرمت یونی‌مارک که بیشتر یک فرمت تبادل است، ایجاد کرده است. هدف اصلی مارک ایران تسهیل تبادل داده‌های کتابشناسی ماشین‌خوان سازمان‌ها در سطح ملی و بین‌المللی است. مارک ایران همچنین می‌تواند به عنوان الگویی برای طراحی فرمت‌های داخلی، جهت ذخیره و بازیابی اطلاعات کتابشناسی ماشین‌خوان مورد استفاده قرار گیرد (کمیته ملی مارک ایران، ۱۳۸۱).

همان‌طور که در سطور بالا اشاره شد، مارک ایران فقط برای تک‌نگاشت‌های چاپی تهیه شده بود و به نظر می‌رسید فیلد‌های لازم برای دیگر منابع از جمله منابع دیداری-شنیداری، منابع الکترونیکی، پایاندها و غیره باشد؛ تا این که کتابخانه ملی بر اساس برنامه «رسا» (سیستم جامع کتابخانه ملی) و مبتنی بر یونی‌مارک این فرمت را برای همه منابع کتابخانه‌ای گسترش داد. در حال حاضر این فرمت به وسیله سازمان برای تمام مواد کتابخانه‌ای تهیه شده است، ولی پژوهش‌های اخیری که به بررسی فرمت مارک ایران برای منابع دیداری-شنیداری (ثربایی آذر، ۱۳۸۶) و منابع الکترونیکی (رشیدی، ۱۳۸۶) پرداخته، حاکی از آن است که نواقصی در این فرمت وجود دارد و همچنین این فرمت بر اساس فهرست‌نویسی سازمان گسترش یافته که خود دارای ایرادهایی است بنابراین فرمت مارک ایجاد شده توسط سازمان، ممکن است از صحت و دقت کاملی برخوردار نباشد. پژوهش حاضر در نظر دارد تا فرمت مارک ایران را برای پایاندها بررسی کرده و اقدام به رفع نواقص احتمالی موجود در این فرمت نماید تا قالب استانداری برای فرمت مارک ایران برای پایاندها ارائه دهد.

«پایاندها جدیدترین اطلاعات را در مباحث مهم ارائه می‌کنند و رسانه‌هایی هستند که دانشمندان از طریق آن‌ها نظریه‌ها، تجربه‌ها، و نتایج تحقیقات خود را رسماً به دیگران انتقال می‌دهند. با آن که دسترسی به محتواهای پایاندها برای محققان و دانشجویان دشوار است، این نشریه‌ها به ابزار سنجش میزان حمایت سازمان‌ها از تحقیق تبدیل شده‌اند. هرچه نقش پایاندها در تحقیق نمایان‌تر می‌شود، تاثیر آنها بر بودجه کتابخانه نیز تعیین کننده‌تر می‌گردد. سازمان‌هایی که از برنامه‌های تحقیقات علمی قویاً حمایت می‌کنند، بخش اعظم بودجه تهیه مواد را به پایاندها اختصاص می‌دهند». پایاندها و به‌ویژه «مجلات از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی مورد نیاز محققان و مراجعان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است که کتابداران و سایر کارکنان کتابخانه برای انتخاب، تهیه،

(محسنی، ۱۳۷۸، ۷). محسنی بر این باور است که با توجه به نوع، جامعه و وظایف خاص هر کتابخانه، مجلات در این کتابخانه‌ها نسبت به سایر منابع اطلاعاتی دارای ارزش‌های متفاوتی است به‌طوری که در بعضی از مراکز پژوهشی و دانشگاهی بیش از ۷۰ درصد بودجه کتابخانه صرف تهیه مجلات می‌شود. ارزش اطلاعاتی مجلات به این دلیل است که معمولاً آخرین اخبار و نتایج پژوهش‌های علمی در این منابع منعکس می‌شوند و مجلات تخصصی در بسیاری از موارد تنها منبع انتشار و کسب اطلاعات ارزشمند و جدید هستند. از این رو، مجله در فرایند پژوهش دارای اعتبار علمی زیادی است؛ تا جایی که یکی از معیارهای سنجش اعتبار این گونه مراکز، منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌ها به ویژه مجلات مورد اشتراک است (محسنی، ۱۳۷۸، ۲۰).

بنابراین، ضروری است تا به فراهم‌آوری، سازماندهی و اشاعه درست و هماهنگ این منابع نیز همچون متون تک‌نگاشت چاپی توجه شود. با توجه به این که پایاندها روز به روز جایگاه ویژه و مهمی در بین مواد کتابخانه‌ای پیدا می‌کنند، ضروری است تا به فراهم‌آوری، سازماندهی و اشاعه این مواد همچون کتاب‌ها توجه شود. برای یکدستی و سهولت در کار سازماندهی این منابع می‌توان از فرمت مارک به عنوان یک راه حل اساسی استفاده کرد.

مارک ایران تنها برای بازبینی منابع چاپی مانند کتاب‌ها و جزووهای تدوین شده، ولی همان‌گونه که قبل ذکر شد سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۵ اقدام به گسترش این فرمت برای سایر منابع کتابخانه‌ای نیز کرده است.

پرسش‌های اساسی

در پژوهش حاضر سعی بر آن است تا به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۱ - آیا شکل عملیاتی فرمت مارک ایران برای پایاندها با فرمت یونی مارک مطابقت

دارد؟

۲ - اگر پاسخ پرسش شماره ۱ منفی است، برای انطباق فرمت موجود با فرمت مارک

ایران چه اصلاحات و تغییراتی لازم است؟

۳ - آیا شکل عملیاتی فرمت مارک ایران برای پایاندها در سیستم جامع کتابخانه ملی

جمهوری اسلامی ایران (رسا) با فرمت یونی مارک مطابقت دارد؟

۴- اگر پاسخ پرسش شماره ۳ منفي است، برای انطباق فرمت موجود در برنامه رسا با فرمت یونی‌مارک چه اصلاحات و تغييراتی لازم است؟

تعاريف عملياتي

پيانندها^۱: در كتاب دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی در تعريف پيانندها چنین آمده است: «نشريه‌هایی که به طور مسلسل و در فاصله زمانی معین یا غیر معین منتشر می‌شوند و قاعده‌تاً به طور نامحدود ادامه می‌یابند. پيانندها شامل مجلات، روزنامه‌ها، سالنامه‌ها، يادبودها و خلاصه مذاکرات و نظایر آن می‌شود. [آثار پيانندي؛ ادواری‌ها؛ کارهای دوره‌ای؛ گاهنامه‌ها؛ نشریات ادواری]» (سلطاني و راستين، ۱۳۷۹، ۸۷). بنابر تعريف فرهنگ واژگان کتابدار و اصطلاحات مرجع انتشارات هارود^۲، هر اثری که به صورت پيابي و معمولاً در فواصل معين منتشر شود و قاعده‌تاً پيانى نيز بر آن مترب نباشد پيانند خوانده می‌شود. اين اصطلاح به نشريه‌های ادواری، روزنامه‌ها، سالنامه‌ها، سلسله تک‌نگاشت‌های شماره‌دار، مجموعه مقالات همايش‌ها، و يادواره‌های انجمان‌ها اطلاق می‌گردد (Harrod, 1977, 746)

دستنامه یونی‌مارک^۳ پيانند را اين گونه تعريف می‌کند: پيانند يك منبع مستمر است که به صورت شماره‌ها یا جزووه‌های پيابي و با فاصله زمانی منظم برای مدت نامحدودی منتشر می‌شود و شامل مجلات، مجله‌های الکترونيکی، راهنماهای مستمر، گزارش‌های سالانه، روزنامه‌ها و فروست‌های تک‌نگاشتی می‌باشد. (دستنامه یونی‌مارک، 2006، 10). در اين راهنما منابع مستمر و پيانندها با هم و در يك معنا آمده است. در بسياري از منابع، عنوان «نشریات ادواری» و «پيانندها» نزدیک به هم و حتى در بعضی مواقع به جای هم به کار رفته و تعريف درست و جامعی از آن ارائه نشده است. در مورد اينکه پيانندها شامل چه منابعی می‌شوند اتفاق نظر دیده نمی‌شود. در اين پژوهش منظور از پيانندها تعريفی است که دستنامه یونی‌مارک از اين واژه ارائه داده است.

مارک: در پژوهش حاضر منظور از مارک آغازه‌ای برای عبارت انگلیسي (Machine-Readable Cataloging) به معنی «فهرستويسي ماشين خوان» است. «اين سيستم که به وسیله

-
1. Serials 2. Harrod's Librarian's Glossary and reference Terms
3. UNIMARK Guidelines

کتابخانه کنگره آمریکا طراحی شد و با همراهی سازمان کتابشناسی ملی بریتانیا (BNB) تکمیل گردید، امکان خواندن و پرداختن اطلاعات فهرست‌نویسی هر اثر مشخص را به وسیله کامپیوتر فراهم می‌کند» (کوکبی، ۱۳۷۲، ۱۳۰). «با استفاده از مارک می‌توان داده‌های موجود در یک فهرست برگه را به گونه‌ای آماده ساخت که کامپیوتر بتواند همه آن‌ها را بخواند و برابر دستور، بر روی هر داده به گونه‌ای مناسب عمل کند» (کوکبی، ۱۳۷۷، ۸۲).

یونی‌مارک: یونی‌مارک در دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی این‌گونه تعریف شده است: «فهرست [فرمت] جهانی قابل خواندن با ماشین که زیر نظر گروه کار ایفلا استاندارد شده است. یونی‌مارک، برچسب‌ها^۱، نشانگرها و فیلدات فرعی را در ضبط اطلاعات کتابخانه‌ای قابل خواندن با ماشین مشخص می‌نماید. هدف اولیه آن، سهولت مبالغه بین‌المللی داده‌های کتابخانه‌ای قابل خواندن با ماشین در مؤسسات کتابخانه‌ای ملی است» (سلطانی و راستین، ۱۳۷۹، ۴۵۷). همچنین منظور از یونی‌مارک، دستنامه ۲۰۰۰ یونی‌مارک و روزآمدات ۴ (۱۳۷۹، ۴۵۷) و ۵ (۲۰۰۵) است.

مارک ایران^۲: فرمت مارک ایران بر مبنای یونی‌مارک و با استفاده از استاندارد ISO ۲۷۰۹ که خود یک استاندارد بین‌المللی برای مبالغه اطلاعات و تعیین ساختار پیشنهادی کتابخانه‌ای است، نوشته شده است. هم‌اکنون این فرمت در سازمان برای تمام منابع کتابخانه‌ای به کار می‌رود. در این پژوهش منظور از مارک ایران، دستنامه مارک ایران است که در سال ۱۳۸۱ از سوی سازمان استاد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران منتشر شده است

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی است و به روش کتابخانه‌ای انجام شده است. جامعه پژوهش حاضر شامل فیلدات، نشانگرها و فیلدات فرعی یونی‌مارک و مارک ایران است که تقسیم‌بندی و انواع آن‌ها، از دستنامه یونی‌مارک استخراج شده است. با توجه به این که مارک

1. UNIMARC

۲. در پژوهش حاضر، هر جا به کلمه «برچسب» اشاره می‌شود، منظور همان tag است که در مارک ایران با کلمه «شماره» مشخص شده است. علی‌رغم تلاش پژوهشگر برای استفاده از معادل‌های مارک ایران، به دلیل احتمال بروز سوءتفاهم، از کلمه‌ی «برچسب» استفاده شده است.

3. IRANMARC

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی

تاستان ۱۳۸۹ دوره ۱۶ شماره ۲

ایران بر پایه یونی‌مارک طرح ریزی شده است، پس از یافتن برچسب‌ها، فیلدها و سایر اطلاعات موجود در ویراست ۲۰۰۰ دستنامه یونی‌مارک برای پیايندها، اين یافته‌ها ابتدا با روزآمد ۴ (۲۰۰۲) دستنامه یونی‌مارک و سپس با روزآمد ۵ (۲۰۰۵) دستنامه فوق مقایسه شد. در مرحله دوم، میزان همخوانی اطلاعات به دست آمده با مارک ایران سنجیده و میزان نیاز احتمالی به برچسب‌های افزودنی به مارک ایران، برای تبدیل آن به مارکی برای پیايندها بررسی شد. در مرحله‌ی سوم کاربرگه مربوط به پیايندها از سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران دریافت شد تا با انجام مقایسه میان کاربرگه سازمان و سیاهه احتمالی پژوهشگر میزان صحت و درستی کاربرگه فوق بررسی شود و از این طریق کم و کاستی‌هایی که در هر یک از این دو اثر وجود دارد، مشخص گردد. در پایان شکل واحد و استانداردی برای فرمت مارک پیايندها در مارک ایران ارائه می‌شود. در نهایت این مسئله با شورای رسا مورد مشاوره قرار گرفت. آنچه که در نهایت ارائه شد، سیاهه‌ای است از تغییرات احتمالی که می‌بایست در فرمت یونی‌مارک برای انطباق آن با پیايندهای فارسی و مطابق با مارک ایران اعمال شود.

پیشینه پژوهش

کوکبی (۱۹۹۴) در پایان‌نامه دکتری خود با عنوان «ساخت یک فرمت فهرست‌نویسی ماشین‌خوان (مارک) برای ایران» ویژگی‌های فنی مارک و تکامل و توسعه فرمت‌های مارک برای کددھی داده‌های کتابشناختی در کتابخانه کنگره آمریکا را مورد بررسی قرار داده و سپس شرایط کتابشناختی ایران را از طریق مطالعه ویژگی‌های زبان و خط فارسی، قواعد برگه‌آرایی، قواعد فهرست‌نویسی، سرعونان‌های موضوعی فارسی و کتابشناسی ملی ایران بررسی کرده است. سپس با بررسی برخی از فرمت‌های مبنی بر یونی‌مارک مشخص نمود که برای برخی از تغییرات مورد نیاز، باید تمهدیاتی در نظر گرفت و با آزمودن برخی فرمت‌های دیگر مانند فرمت مشترک تبادل یونسکو و فرمت مارک ایالات متحده را حل‌های دیگری ارائه داد. نتایج مقایسه عناصر ابرداده‌ای مستخرج از کتابشناسی ملی با یونی‌مارک نشان داد که یونی‌مارک با اندک تغییراتی می‌تواند پاسخگوی نیازهای کتابشناختی ایران باشد.

کوکبی (۱۹۹۵) در مقاله دیگری با عنوان «بین‌المللی‌شدن مارک: بعضی فرمت‌های مارک مبتنی بر مارک انگلستان» به بررسی بعضی از فرمت‌هایی که با ایجاد تغییراتی در مارک

انگلستان به وجود آمده‌اند. از جمله مارک استرالیا^۱ که برای اولین بار در سال ۱۹۷۳ از روی نرم افزار کتابشناختی ملی بریتانیا ایجاد شد، مارک تایلند^۲ که به وسیله استفان ماسیل^۳ در سال ۱۹۷۶ توسعه یافت، مارک ایتالیا که آنامارک^۴ نام دارد و تلاش‌های زیادی برای تبدیل آن به یونی مارک انجام شد و مارک سنگاپور^۵ که به وسیله کتابخانه ملی سنگاپور در سال ۱۹۷۹ گسترش یافت - پرداخته است.

اسدی انجلیه (۱۳۶۹) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «معرفی سیستم‌های مارک و یونی مارک و بررسی کاربرد یونی مارک در ایران» علاوه بر مطالعه منابع خارجی و مشاهده کارهای انجام شده در ایران روی ترمیمال سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی، از مصاحبه و پرسشنامه نیز استفاده نمود. وی بر اساس بررسی کلی تاریخچه مارک، کاربردهای مارک در کتابخانه‌های کشورهای مختلف، مطالعه انواع مارک و تاریخچه استفاده از یونی مارک در ایران، فرمت‌های خلاصه شده‌ای از یونی مارک را برای منابع موجود در ایران پیشنهاد کرد. کوکبی (۱۳۷۷) در مقاله دیگری با عنوان «مارک ایران» پس از توضیح مختصراً درباره ویژگی‌های فنی مارک، مزایای عمومی مارک، مزایای خاصی که داشتن یک مارک ملی برای ایران فراهم می‌کند، و نیز ملزوماتی که برای به وجود آوردن مارک ملی ایران وجود دارد را شرح داده است. او در نهایت این گونه نتیجه گرفت که ساخت مارک ایران بر مبنای یونی مارک می‌تواند سرآغاز تحولی مثبت برای رشتۀ کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران باشد.

کمیته ملی مارک ایران (۱۳۸۱) در کتابی با عنوان «مارک ایران» به بررسی فیلدهای مختلف به کار رفته در مارک ایران پرداخته و کلیه پیوست‌های مورد نیاز را که برای استفاده در مارک ایران ضرورت دارد، در انتهای کتاب آورده است. در واقع این کتاب برای منابع تک‌نگاشت چاپی حکم یک دستنامه را دارد.

کوکبی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «مارک ایران به کجا می‌رود؟ بررسی مارک ایران در سه مرحله» اظهار داشت که از هنگامی که اندیشه تولید مارک ایران به عنوان موضوع یک پایان‌نامه شکل گرفت تا اکنون که مارک ایران در «سیستم جامع کتابخانه ملی (رسا)» به منزله بخشی از پایگاه اینترنتی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران درآمده است، سه

1. AUSMARC
4. ANNAMARC

2. THAIMARC
5. SINGMARC

3. Stephen Massil

مرحله طی شده است: ۱. مطالعه مارک ایران به صورت يك پایان نامه دکتری، ۲. تدوین دستنامه مارک ایران، و ۳. راهاندازی شکل عملیاتی آن در «سیستم جامع کتابخانه ملی (رسا)». در این مقاله به میزان وابستگی هر مرحله به تغییرات و پیشنهادهای مرحله پیش از آن و تعیین این نکته است که آیا مارک ایران در حال طی کردن سیری کمالگرا یا نقص گراست، پرداخته شده است.

کوکبی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان «استفاده از ضریب وزنی در سرعنوان‌های موضوعی در راستای بهبود بازیابی اطلاعات» ابراز داشت که در فهرست‌نویسی موضوعی، فهرست‌نویس برای بیان محتواي موضوعی کتاب اغلب از سرعنوان‌های موضوعی استفاده می‌کند. نحوه قرار گرفتن يك سرعنوان يکسان، در فهرست‌برگه‌های متفاوت، ممکن است متفاوت باشد. يك سرعنوان ممکن است تنها سرعنوان تخصیص یافته به يك فهرست‌برگه باشد و یا ممکن است با يك یا چند سرعنوان دیگر همراه باشد. در حالت دوم، بسته به رتبه سرعنوان در میان سرعنوان‌های دیگر، آن سرعنوان دارای وزن متفاوتی خواهد بود. اما در تمامی این موارد، این سرعنوان‌ها به گونه‌ای مساوی در نظر گرفته می‌شوند؛ نکته‌ای که می‌تواند بر بازیابی اطلاعات تأثیری منفی بگذارد. در این مقاله برای حل این مشکل در فهرست‌نویسی سنتی، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، و مارک ایران، راه حل‌هایی پیشنهاد شده است.

با مطالعه پژوهش‌های انجام شده در زمینه مارک در کشور می‌توان به این نتیجه رسید که تاکنون تحقیقی که در رابطه با بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران با فرمت یونی‌مارک برای پیايندها باشد، انجام نشده و پژوهش حاضر می‌تواند به عنوان يك راهکار در ذخیره و بازیابی سهل، سریع و هماهنگ این دسته از منابع به حساب آید.

یافته‌ها

- آیا شکل عملیاتی فرمت مارک ایران برای پیايندها با فرمت یونی‌مارک مطابقت دارد؟
با توجه به این که فرمت مارک ایران برای منابع تک‌نگاشت چاپی تهیه شده است، این فرمت یا قالب فاقد فیلد‌های لازم برای دیگر منابع کتابخانه‌ای از جمله پیايندها است. بنابراین به منظور انطباق فرمت مارک ایران برای پیايندها، می‌بایست فیلد‌های اختصاصی پیايندها به این فرمت اضافه شود. برای رسیدن به این هدف، تمامی فیلد‌هایی که در ویراست ۲۰۰۰ دستنامه یونی‌مارک، روز آمد ۴ و روز آمد ۵ این دستنامه به پیايندها اختصاص یافته، شناسایی و سیاهه‌ای

از آن‌ها مطابق جدول ۱ تهیه شد. از ۱۴ فیلد اختصاصی موجود در این جدول، ۹ فیلد در «کاربرگه پیايندهای» سازمان وجود دارد و پنج فیلد دیگر در این کاربرگه دیده نمی‌شود. بنابراین این پنج فیلد (۴۰۰ (فروست)، ۴۱۱ (فروست‌های فرعی)، ۲۲۵ (فروست)، ۰۱۴ (شناسنگر مقاله)، ۰۷۳ (شماره بین المللی مقاله)) در مارک ایران نیز وجود ندارد و می‌بایست که برای ایجاد یک فرمت کامل به آن افزوده شود.

- اگر پاسخ پرسش شماره ۱ منفی است، برای انطباق فرمت مارک ایران برای پیايندها با فرمت یونی مارک چه اصلاحات و تغییراتی لازم است؟

با مقایسه کاربرگه ارائه شده از سوی سازمان، برای پیايندها و دستنامه ۲۰۰۰ یونی مارک و روزآمدی‌های ۴ و ۵ آن، مواردی از مغایرت در جدول ۱ به شرح ذیل مشاهده می‌شود:

فیلد ۰۴۰ (CODEN) از فیلدی‌های اختصاصی پیايندها می‌باشد که در آخرین روزآمد یونی مارک یعنی روزآمد ۵ دچار تغییراتی در عنوان، تعریف، چگونگی کاربرد شده است. در روزآمد ۵ به جای واژه serials واژه Continuing Resources آمده است، حال آنکه این فیلد در کاربرگه سازمان بر اساس روزآمد ۴ تعریف شده و همچنان از واژه serials استفاده شده است.

فیلد ۰۷۳ (شماره بین المللی مقاله)، فیلدی کاملاً جدید است که در روزآمد ۴ دستنامه یونی مارک، به پیايندها اختصاص یافته است، حال آن‌که این فیلد در کاربرگه سازمان به کار نرفته است.

فیلد ۱۱۰ (فیلد داده‌های کد شده: پیايندها)، از دیگر فیلدی‌های اختصاصی پیايندها می‌باشد که در آخرین روزآمد یونی مارک یعنی روزآمد ۵ دچار تغییراتی در عنوان، تعریف، چگونگی کاربرد و فیلدی‌های فرعی شده است. در روزآمد ۵ به جای واژه serials واژه Continuing Resources آمده است، حال آن‌که این فیلد در کاربرگه سازمان بر اساس روزآمد ۴ تعریف شده و همچنان از واژه serials استفاده شده است. این فیلد در کاربرگه سازمان دارای یک فیلد فرعی به معنی اطلاعات کد شده پیايند می‌باشد که علاوه بر این که ترجمه درستی نشده، به فیلدی‌های

فرعی \$a/0 الى \$a/10 و تعاریف آن‌ها نیز اشاره‌ای نشده است.

فیلد ۲۲۵ (فروست) و فیلدی‌های ۴۱۰ و ۴۱۱ (فروست فرعی)، برای فهرست‌نویسی پیايندها در کتابخانه قابل استفاده است. پژوهشگر طی یک دوره آموزشی که در کتابخانه ملی شرکت کرده بود، متوجه شد که این فیلدی‌ها در برنامه رسا به کار برده نشده و به پیشنهاد اوین فیلدی‌ها به برنامه رسا افزوده شد.

فیلد ۲۰۷ (محدوده ویژه منابع: شماره‌گذاری منابع دنباله‌دار)، برای شماره‌گذاری اولین و آخرین شماره‌های پیايندها از دیگر فیلدهای اختصاصی پیايندها می‌باشد که در آخرین روز آمد یونی‌مارک یعنی روز آمد ۵ دچار تغییراتی در عنوان، تعریف، چگونگی کاربرد و فیلدهای فرعی شده است. در روز آمد ۵ به جای واژه serials واژه Continuing Resources آمده است، حال آنکه این فیلد در کاربرگه سازمان بر اساس روز آمد ۴ تعریف، و در آن، همچنان از واژه serials استفاده شده است. فیلدهای فرعی نیز به درستی ترجمه نشده است.

فیلد ۳۲۶ یادداشت‌های مربوط به فاصله انتشار (منابع دنباله‌دار)، از دیگر فیلدهای اختصاصی پیايندها می‌باشد که در آخرین روز آمد یونی‌مارک یعنی روز آمد ۵ دچار تغییراتی در عنوان، تعریف، چگونگی کاربرد و فیلدهای فرعی شده است. در این فیلد نیز به جای واژه serials واژه Continuing Resources آمده، حال آنکه این فیلد در کاربرگه سازمان بر اساس روز آمد ۴ تعریف، و در آن، همچنان از واژه serials استفاده شده است. این فیلد در کاربرگه سازمان با عنوان یادداشت‌های مربوط به فاصله انتشار ترجمه شده که نادرست است. همچنین فیلدهای فرعی نیز درست ترجمه نشده است. فیلد فرعی a با عنوان دوره زمانی و فیلد فرعی b با عنوان تاریخ دوره ترجمه شده که ترجمه صحیحی به نظر نمی‌رسد.

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، در دستنامه یونی‌مارک برای پیايندها فیلدهای ویژه در نظر گرفته شده است. فیلد ۰۱۴ (شناسگر مقاله)، کد منحصر به فرد و بدون ابهام که برای مقاله‌های مجلات طراحی شده است، در کاربرگه سازمان وجود ندارد. در کاربرگه سازمان فیلد ۵۲۰ عنوان قبلی (پیايندها)، فیلد ۵۳۰ کلید عنوان (پیايندها)؛ فیلد ۵۳۱ عنوان خلاصه (پیايندها) در نظر گرفته شده است. در روز آمد ۵ به جای واژه serials واژه Continuing Resources آمده است، حال آنکه این فیلدها در کاربرگه سازمان بر اساس روز آمد ۴ تعریف شده و همچنان از واژه serials استفاده شده است. فیلد ۵۳۰ و ۵۳۱ «نام جلد» ترجمه شده در حالی که این فیلد به معنی «طراحی جلد» می‌باشد. فیلد ۸۰۲ مرکز ملی شاپا از جمله فیلدهای دیگری است که به پیايندها اختصاص یافته است و در روز آمد ۵ کلمه ملی به آن افزوده شده است؛ در حالی که در کاربرگه سازمان کلمه ملی به کار نرفته است.

ساير فیلدها و فیلدهای فرعی در روز آمدهای ۴ و ۵ فاقد تغيير بوده‌اند. با توجه به مواردي

که در بالا اشاره شد می‌توان دریافت که کاربرگه سازمان باید بر اساس روزآمد ۵ دستنامه یونی مارک تهیه و واژه «منابع دنباله‌دار» به جای واژه «پیانند» که دیگر در دستنامه یونی مارک به کار نمی‌رود، استفاده شود.

جدول ۱. فیلدهای ویژه شناسایی شده به وسیله پژوهشگر برای پیانندها در ویراست ۲۰۰۰ دستنامه یونی مارک، روزآمد ۴ و روزآمد ۵

ردیف	ردیف	برچسب	عنوان انگلیسی و معادل فارسی
۱	۰۱۱		International Standard Serial Number (ISSN) شماره استاندارد بین‌المللی پیانندها (شاپا)
۲	۰۱۴		Article Identifier شناسنامه مقاله
۳	۰۴۰		CODEN (Continuing Resources) کد طراحی شده برای منابع دنباله‌دار
۴	۰۷۳		International Article Number (EAN) شماره بین‌المللی مقاله
۵	۱۱۰		Coded Data Field: Continuing Resources فیلد داده‌های کشیده: منابع دنباله‌دار
۶	۲۰۷		Material Specific Area: Continuing Resources Numbering منطقه ویژه مواد: شماره گذاری منابع دنباله‌دار
۷	۲۲۵		Series فروش‌ها
۸	۳۲۶		Frequency Statement Note (Continuing Resources) یادداشت شرح فاصله انتشار (منابع دنباله‌دار)
۹	۴۱۰		Series فروش‌ها
۱۰	۴۱۱		SubSeries فروش‌های فرعی
۱۱	۵۲۰		Former Title (Continuing Resources) عنوان قبلی (منابع دنباله‌دار)
۱۲	۵۳۰		Key-Title (Continuing Resources) عنوان کلیدی (منابع دنباله‌دار)
۱۳	۵۳۱		Abbreviated Title (Continuing Resources) عنوان مختصر (منابع دنباله‌دار)
۱۴	۸۰۲		National ISSN Center مرکز ملی شاپا

- آیا شکل عملیاتی فرمت مارک ایران برای پیانندها در سیستم جامع کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (رسا) با فرمت یونی مارک مطابقت دارد؟

با توجه به آنچه که در پاسخ به پرسش شماره یک ارائه شد، چنین می‌توان نتیجه گرفت که بین نتایج حاصل از پژوهش حاضر و برنامه رسا هماهنگی و انتظام کاملی وجود ندارد.

تئیینات اطلاع رسانی و کتابخانه‌های عمومی

تاسیستان ۱۳۸۹ دوره ۱۶ شماره ۲

و همان‌گونه که ذکر شد در کاربرگه پیشنهادی پژوهش حاضر، پنج فیلد ۴۰۰ (فروست)، ۴۱۱ (فروست‌های فرعی)، ۲۲۵ (فروست)، ۰۱۴ (شناسگر مقاله)، ۰۷۳ (شماره بین‌المللی مقاله) از دستنامه یونی‌مارک شناسایی شده و می‌بایست برای ایجاد مارکی جامع برای پیاپی‌ندها به آن افزوده شود.

- اگر پاسخ پرسش شماره ۳ منفی است، برای انطباق فرمت موجود در برنامه رسا با فرمت یونی‌مارک چه اصلاحات و تغییراتی لازم است؟

با توجه به کاستی‌هایی که در فرمت موجود در کاربرگه رسا وجود دارد و با در نظر گرفتن فیلدی‌های ویرهای که در یونی‌مارک برای پیاپی‌ندها تخصیص یافته (با توجه به جدول ۱)، جدول ۲ با هدف ایجاد کاربرگه‌ای کاملاً اختصاصی و البته جامع و کامل برای پیاپی‌ندها تهیه شده است:

جدول ۲. بلوک‌ها و فیلدی‌های شناسایی شده به وسیله پژوهشگر برای کاربرگه پیاپی‌ندها در ویراست ۲۰۰۰ دستنامه یونی‌مارک، روز آمد ۴ و روز آمد ۵

ردیف	برچسب	عنوان انگلیسی و معادل فارسی	فیلدی‌های جدید در روز آمد ۵	فیلدی‌های به کار رفته در کاربرگه رسا
۱	-	Record Label برچسب رکورد		✓
۲	**..۱	Record Identifier شناسگر رکورد		✓
۳	*..۱۱	International Standard Serial Number (ISSN) شماره استاندارد بین‌المللی پیاپی (شاپا)		✓
۴	.۱۴ *	Article Identifier شناسگر مقاله		-
۵	**..۲۰	National Bibliography Number شماره کتابشناسی ملی		✓
۶	.۰۲۱	Legal Deposit Number شماره واسپاری قانونی		-
۷	*..۴۰	CODEN (Continuing Resources) کد طراحی شده برای عنوان منابع مداوم		✓
۸	*..۷۳	International Article Number (EAN) شماره بین‌المللی مقاله		-
۹	**..۱۰۰	General Processing Data داده‌های کلی پردازش		✓
۱۰	**..۱۰۱	Language of the Item زبان اثر		✓
۱۱	**..۱۰۲	Country of Publication or Production کشور محل نشر یا تولید	\$2و\$e	✓
۱۲	*..۱۱۰	Coded Data Field: Continuing Resources فیلد داده‌های کدشده: منابع دنباله‌دار		✓

ادامه جدول ۲

۱۳	*۲۰۰	Title and Statement of Responsibility عنوان و شرح پدیدآور		✓
۱۴	*۲۰۵	Edition Statement وضعیت ویراست		-
۱۵	*۲۰۷	Material Specific Area: Continuing Resources Numbering منطقه ویژه ماده: شماره گذاری متابع دنباله دار		✓
۱۶	*۲۱۰	Publication, Distribution, etc. وضعیت نشر و پخش و غیره		✓
۱۷	*۲۱۵	Physical Description توصیف ظاهری		✓
۱۸	*۲۲۰	Series فروست		-
۱۹	*۳۰۰	Notes Block بلوک یادداشت‌ها		✓
۲۰	۳۰۳	General Notes Pertaining to Descriptive Information یادداشت توصیفی		✓
۲۱	۳۰۴	Notes Pertaining to Title and Statement of Responsibility یادداشت‌های عنوان و پدیدآور		✓
۲۲	۳۰۶	Notes Pertaining to Publication, Distribution, etc. یادداشت‌های نشر، پخش و غیره		✓
۲۳	۳۰۷	Notes Pertaining to Physical Description یادداشت‌های مشخصات ظاهری اثر		✓
۲۴	۳۰۸	Notes Pertaining to Series یادداشت فروست		-
۲۵	۳۱۰	Notes Pertaining to Binding and Availability یادداشت‌های صحافی و دسترسی		✓
۲۶	۳۱۱	Notes Pertaining to Linking Fields یادداشت‌های فیلدهای رابط		✓
۲۷	۳۱۲	Notes Pertaining to Related Titles یادداشت‌های عنوان‌های مرتبط		✓
۲۸	۳۱۴	Notes Pertaining to Intellectual Responsibility یادداشت‌های مسئولیت معنوی اثر		✓
۲۹	۳۲۰	Internal Bibliographies/Indexes Note یادداشت کتابخانه‌ها / نمایه‌ها درون اثر	\$u	✓
۳۰	۳۲۱	External Indexes/Abstracts/References Note یادداشت نمایه‌ها، چکیده‌ها و منابع بیرونی اثر	\$u \$c	✓
۳۱	۳۲۴	Original Version Note یادداشت نسخه اصلی		-
۳۲	۳۲۵	Reproduction Note یادداشت باز تکرار		-

تّحصیلات اطلاع رسانی و کتابخانه‌ای عمومی
تأسیستان ۱۳۸۹ دوره ۱۶ شماره ۲

ادامه جدول ۲

۳۳	*۳۲۶	Frequency Statement Note (Continuing Resources) یادداشت شرح شمارگان (منابع دنباله دار)		✓
۳۴	۳۲۷	Contents Note یادداشت مندرجات	\$u	-
۳۵	۳۳۰	Summary or Abstract خلاصه یا چکیده		-
۳۶	*۴۱۰	Series فروض‌ها		-
۳۷	*۴۱۱	SubSeries فروض‌های فرعی		-
۳۸	۴۲۱	Supplement پیوست	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۳۹	۴۲۲	Parent of Supplement نشریه مادر	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o_g و \$n_g	✓
۴۰	۴۲۳	Issued with اثر همراه	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o_g و \$n_g	✓
۴۱	۴۳۰	Continues ادامه	\$l و \$g_g و \$f و \$b \$s و \$o_g و \$n_g	✓
۴۲	۴۳۱	Continues in Part ادامه بخشی از	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۴۳	۴۳۲	Supersedes جاگیرین شده با	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۴۴	۴۳۳	Supersedes in Part جاگیرین شده با بخشی از	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۴۵	۴۳۴	Absorbed چذب شده در	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o_g و \$n_g	✓
۴۶	۴۳۵	Absorbed in Part چذب شده با بخشی از	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۴۷	۴۳۶	Formed by Merger of یکی شده از ادغام	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o_g و \$n_g	✓
۴۸	۴۳۷	Separated from جدا شده از	و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g \$l	✓
۴۹	۴۴۰	Continued by ادامه یافته با		✓
۵۰	۴۴۱	Continued in Part by ادامه یافته در بخشی از	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۵۱	۴۴۲	Superseded by از این پس با عنوان	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۵۲	۴۴۳	Superseded in Part by از این پس بخشی از	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۵۳	۴۴۴	Absorbed by چذب شده در	\$l و \$g و \$f و \$b \$s و \$o و \$n_g	✓
۵۴	۴۴۵	Absorbed in Part by چذب شده در بخشی از	\$l و \$g_g و \$f و \$b \$s و \$o_g و \$n_g	✓
۵۵	۴۴۶	Split into تفصیل شده		✓

ادامه جدول ۲

۵۶	۴۴۷	Merged with xxx to Form ادغام شده با XXX در شکل		✓
۵۷	۴۴۸	Changed back to تغییریافته به عنوان قبلي		✓
۵۸	۴۸۱	Also Bound With This Volume صحافی شده در این جلد		-
۵۹	۴۸۲	Bound With تیز صحافی شاهد با		✓
۶۰	۵۰۰	Uniform Title عنوان قراردادی		✓
۶۱	۵۰۱	Collective Uniform Title عنوان مشترک قراردادی		-
۶۲	۵۱۰	Parallel Title Proper عنوان اصلی به زبان دیگر		✓
۶۳	۵۱۲	Cover Title عنوان روی جلد		✓
۶۴	۵۱۳	Added Title-page Title عنوان صفحه عنوان افزوده	\$j \$n و \$z	✓
۶۵	۵۱۴	Caption Title سرفصل	\$h \$i و \$j \$n \$z	✓
۶۶	۵۱۵	Running Title عنوان مکرر	\$e \$h \$i \$j \$n \$z	✓
۶۷	۵۱۶	Spine Title عنوان عطف	و \$s \$z \$n و \$h \$j	✓
۶۸	۵۱۷	Other Variant Titles عنوان های دیگر	\$i \$z \$n و \$j و \$h	✓
۶۹	۵۱۸	Title in Standard Modern Spelling عنوان با املاء جدید استاندارد		✓
۷۰	*۵۲۰	Former Title (Continuing Resources) عنوان قبلي (منابع دنباله دار)		✓
۷۱	*۵۳۰	Key-Title (Continuing Resources) عنوان کلیدی (منابع دنباله دار)		✓
۷۲	*۵۳۱	Abbreviated Title (Continuing Resources) عنوان مختصر (منابع دنباله دار)		✓
۷۳	۵۳۲	Expanded Title عنوان گسترده		✓
۷۴	۵۴۰	Additional Title Supplied by Cataloguer عنوان افزوده به وسیله فهرست نویس (یا نمایه ساز)	\$i \$h و \$e	-
۷۵	۵۴۱	Translated Title Supplied by Cataloguer آواتویسی عنوان عنوان ترجمه شده افزوده به وسیله فهرست نویس (یا نمایه ساز)	\$e	✓
۷۶	*۶۰۰	Subject Analysis Block بلوک تجزیه و تحلیل موضوعی		✓

تّحصیلات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی
تأسیستان ۱۳۸۹ دوره ۱۶ شماره ۲

ادامه جدول ۲

۷۷	۶۰۱	Corporate Body Name Used as Subject توصیفگر (نام تالگان) نام تالگان بهمنزله موضوع		✓
۷۸	۶۰۲	Family Name Used as Subject توصیفگر (نام خاندان) نام خاندان بهمنزله موضوع		✓
۷۹	۶۰۵	Title Used as Subject توصیفگر (عنوان) عنوان بهمنزله موضوع		✓
۸۰	۶۰۶	Topical Name Used as Subject موضوع		✓
۸۱	۶۰۷	Geographical Name Used as Subject توصیفگر (نام جغرافیایی) نام جغرافیایی بهمنزله موضوع		✓
۸۲	۶۱۰	Uncontrolled Subject Terms توصیفگرهای کنترل نشده اصطلاحات موضوعی مهار نشده		✓
۸۳	۶۱۵	Subject Category (Provisional) مقوله موضوعی (موقتی)		✓
۸۴	۶۷۶	Dewey Decimal Classification (DDC) رده بندی دهدهی دیوی		—
۸۵	۶۸۰	Library of Congress Classification رده بندی کتابخانه کنکر		—
۸۶	*۷۰۰	Intellectual Responsibility Block بلوک مسئولیت معنوی اثر		✓
۸۷	۷۰۱	Personal Name - Alternative Intellectual Responsibility سرشناسه همکار		✓
۸۸	۷۰۲	Personal Name - Secondary Intellectual Responsibility نام شخص - مسئولیت معنوی درجه دوم شناخته افزوده نام شخص		✓
۸۹	۷۱۰	Corporate Body Name - Primary Intellectual Responsibility سرشناسه (تالگان) نام تالگان - مسئولیت معنوی درجه اول		✓
۹۰	۷۱۱	Corporate Body Name - Alternative Intellectual Responsibility سرشناسه همکار (تالگان) نام تالگان - مسئولیت معنوی برابر		✓
۹۱	۷۱۲	Corporate Body Name - Secondary Intellectual Responsibility شناخته افزوده (تالگان) نام تالگان - مسئولیت معنوی درجه دوم		✓
۹۲	*۸۰۰	International Use Block بلوک ویژه استفاده بین‌المللی		—

ادامه جدول ۲

۹۳	* +۸۰۱	Originating Source مبدأ آغازگر		✓
۹۴	۸۰۲ *	ISSN Centre مرکز ملی شناسنامه		✓
۹۵	۸۳۰	General Cataloguer's note داده‌های کلی فهرست نویس		✓
۹۶	۸۵۰	Holding Institution سازمان نگهدارنده		✓
۹۷	۸۵۶	Electronic Location and Access محل و دسترسی الکترونیکی		✓
۹۸	۸۸۶	Data not Converted from Source Format داده‌هایی که از فرمت مبدأ برگردانیده نشده است		✓
۹۹	۹۰۱	کد کتابخانه		✓
۱۰۰	۹۱۰	اطلاعات نمایه‌ساز و اپراتور		✓
۱۰۱	۹۱۵	وضیعت نمایه‌سازی		✓
۱۰۲	۹۳۲	اطلاعات دسترسی رکورد		✓

به علاوه، در بررسی کاربرگه پیايندهای سازمان، مشخص شد که سازمان برای تمام انواع پیايندها فقط از دو نوع کاربرگه پیايند شامل مجله و روزنامه استفاده کرده است. اين دو کاربرگه فقط در فيلد ۴۸۱ (صحافی شده در اين جلد) و فيلد ۴۸۲ (صحافی شده با) که در کاربرگه پیايند (مجله) به کار رفته‌اند تفاوت دارند. در اين کاربرگه در مجموع ۸۵ فيلد به کار رفته که از اين تعداد از مجموع ۱۴ فيلد اختصاصي یونیمارک برای پیايندها، ^۱ه فيلد مورد استفاده قرار گرفته و مابقی به عنوان فيلدهای عمومی تلقی شده است. به عبارت دیگر ۱۰/۵۹ درصد از کل فيلدهای موجود مربوط به پیايندها است. از طرف دیگر یونیمارک پیايند را شامل مجله‌ها، مجله‌های الکترونیکی، راهنمایی‌های مستمر، گزارش‌های سالانه، روزنامه‌ها و فروضت‌های تک‌نگاشتی می‌داند در حالی که در برنامه رسا پیايند فقط شامل مجله و روزنامه است. در اينجا پاره‌ای از معادلهای فارسي مربوط به فيلدها و فيلدهای فرعی را كه به نظر پژوهشگر بهتر است در کاربرگه سازمان تغيير يابد تا برابري بيشتری با معادلهای لاتين آن در متن دستنامه یونیمارک داشته باشد ذكر می‌کنيم:

- در فيلد ۱۰۲ در روزآمد ۵ فيلدهای فرعی (\$c Locality (ISO) و \$e Source of non-ISO code) افزوده شده است ولی در کاربرگه سازمان اين فيلدهای فرعی اضافه نشده و اين کاربرگه مطابق با روزآمد ۴ می‌باشد.

تهریفات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ای عمومی
تاسیستان ۱۳۸۹ دوره ۱۶ شماره ۲

جدول ۳. موارد پیشنهادی پژوهشگر برای تغییر در کاربرگه رسا

ردیف	برچسب	معادل فارسی پژوهشگر	معادل فارسی کاربرگه سازمان	معادل لاتین نام و شماره فیلد فرعی	معادل لاتین نام فیلد
۱	۰۴۰	گذرن (منابع دنباله‌دار)	گذرن (پیاندها)	-	Coden(Continuing Resources)
۲	۱۰۱	زبان منابع همراه (غیر از خلاصه‌ها، چکیده‌ها یا اشعار آپرا)	زبان منابع همراه (غیر از خلاصه‌ها، چکیده‌ها و غیره)	\$i Language of Accompanying Material (Other than Summaries, Abstracts or Librettos)	Language Of The Item
۳	۱۱۰	فیلد داده‌های کد شده: منابع دنباله‌دار	فیلد داده‌های کد شده: پیاندها	-	Coded Data Field: Continuing Resources
۴	۱۱۰	داده‌های کد شده منابع دنباله‌دار	اطلاعات کد شده پیاندها	\$a Continuing resource Coded Data	Coded Data Field: Continuing Resources
۵	۲۰۷	محدوده خاص منابع: شماره گذاری منابع دنباله‌دار	محدوده زمانی انتشار پیاندها	-	Material Specific Area: Continuing Resources Numbering
۶	۲۰۷	شماره گذاری: تاریخ و مشخصات جلد	شماره گذاری: تاریخ، جلد، شماره	\$a Numbering: Dates and Volume Designations	Material Specific Area: Continuing Resources Numbering
۷	۲۱۵	سایر جزئیات ظاهری	سایر جزئیات	\$c Other Physical Details	Physical Description
۸	۳۲۶	یادداشت‌های مربوط به فاصله انتشار (منابع دنباله‌دار)	یادداشت‌های مربوط به فاصله انتشار	-	Frequency Statement Note (Continuing Resources)
۹	۵۲۰	عنوان قبلی (منابع دنباله‌دار)	عنوان قبلی (پیاندها)	-	Former Title (Continuing Resources)
۱۰	۵۳۰	کلید عنوان (منابع دنباله‌دار)	کلید عنوان (پیاندها)	-	Key Title (Continuing Resources)
۱۱	۵۳۱	عنوان خلاصه (منابع دنباله‌دار)	عنوان خلاصه (پیاندها)	-	Abbreviated Title (Continuing Resources)
۱۲	۶۰۱	بخشی از نام سایر عناصر وارد شده و عناصر مقلوب	بخشی از نام سایر عناصر وارد شده	\$h Part of Name other than Entry Element and Inverted Element	Corporate Body Name Used As Subject
۱۳	۸۰۲	مرکز ملی شاپا	مرکز شاپا	-	National ISSN Centre

- در فیلد ۲۰۰ کاربرگه سازمان فیلد فرعی \$7 آمده است، در حالی که در دستنامه یونی مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمد های ۴ و ۵) وجود ندارد.
- در فیلد ۲۱۰ کاربرگه سازمان فیلد های فرعی \$7 و \$9 آمده است، در حالی که این فیلد های فرعی در دستنامه یونی مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمد های ۴ و ۵) وجود ندارند.
- در فیلد ۳۱۴ کاربرگه سازمان فیلد فرعی \$7 آمده است، در حالی که در دستنامه یونی مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمد های ۴ و ۵) وجود ندارد.
- در فیلد ۳۲۰ در روزآمد ۵ دستنامه یونی مارک فیلد فرعی \$u اضافه شده است، در حالی که در کاربرگه سازمان این فیلد فرعی وجود ندارد و کاربرگه مطابق با روزآمد ۴ تهیه شده است.
- در فیلد ۳۲۱ در روزآمد ۵ دستنامه یونی مارک فیلد های فرعی \$c و \$u اضافه شده اند، در حالی که در کاربرگه سازمان وجود ندارند و کاربرگه مطابق با روزآمد ۴ تهیه شده است.
- در فیلد ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷ و ۴۲۸ در روزآمد ۵ دستنامه یونی مارک فیلد های فرعی \$f، \$b و \$g اضافه شده اند، در حالی که در کاربرگه سازمان وجود ندارند و کاربرگه مطابق با روزآمد ۴ تهیه شده است. همچنین در این فیلد ها در کاربرگه سازمان فیلد فرعی \$1 آمده است که در دستنامه یونی مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمد های ۴ و ۵) وجود ندارد.
- در فیلد ۵۰۰ کاربرگه سازمان فیلد فرعی \$9 آمده است در حالی که در دستنامه یونی مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمد های ۴ و ۵) وجود ندارد.
- فیلد فرعی \$l در فیلد ۵۰۰ در روزآمد ۴ به صورت تکرار ناپذیر ولی در روزآمد ۵ تکرار پذیر می باشد. در کاربرگه سازمان این فیلد فرعی بر اساس روزآمد ۴ (تکرار ناپذیر) تهیه شده است.
- فیلد های فرعی \$h و \$i در فیلد ۵۱۳ در روزآمد ۵ تکرار ناپذیر می باشد، در حالی که در کاربرگه سازمان بر اساس روزآمد ۴ تکرار پذیر آمده است.
- در فیلد ۵۱۸ در کاربرگه سازمان فیلد های فرعی \$e، \$n، \$J، \$i، \$h و \$z آمده است، در حالی که در دستنامه یونی مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمد های ۴ و ۵) وجود ندارد.
- فیلد فرعی \$e در فیلد ۵۴۱ که در روزآمد ۵ اضافه شده باید تکرار پذیر باشد، در حالی که در کاربرگه سازمان تکرار ناپذیر آمده است.

تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ای عمومی

تاسیستان ۱۳۸۹ دوره ۱۶ شماره ۲

در فیلد ۶۰۰ کاربرگه سازمان فیلد فرعی \$9 آمده است در حالی که در دستنامه یونی‌مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمدہای ۴ و ۵) وجود ندارد.

فیلد ۶۰۱ باید اجباری باشد ولی در کاربرگه سازمان اختیاری آمده است، همچنین در فیلد ۶۰۲ فیلدہای فرعی \$9 و \$t که در کاربرگه سازمان آمده در دستنامه یونی‌مارک (روزآمد ۵) وجود ندارد.

فیلد فرعی \$9 در فیلد ۶۰۵ کاربرگه سازمان آمده است در حالی که این فیلد فرعی در دستنامه یونی‌مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمدہای ۴ و ۵) وجود ندارد. همچنین فیلدہای فرعی \$z و \$v باید تکرارپذیر باشند، در حالی که در کاربرگه سازمان تکرارناپذیر آمده‌اند.

فیلد فرعی \$9 در فیلدہای ۶۰۶، ۶۰۷، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲ و ۷۱۱ و ۷۱۲ کاربرگه سازمان آمده، در حالی که در دستنامه یونی‌مارک (ویراست ۲۰۰۰ و روزآمدہای ۴ و ۵) وجود ندارد. فیلد فرعی \$b در فیلدہای ۷۱۱ و ۷۱۲ باید تکرارپذیر باشد، در حالی که در کاربرگه سازمان تکرارناپذیر آمده است.

فیلد فرعی \$a در فیلد ۸۵۰ باید تکرارپذیر باشد، در حالی که در کاربرگه سازمان تکرارناپذیر آمده است.

فیلد فرعی \$d در فیلد ۸۵۶ باید تکرارپذیر باشد، در حالی که در کاربرگه سازمان تکرارناپذیر آمده است.

فیلدہای فرعی \$a و \$b در فیلد ۸۸۶ باید تکرارپذیر باشند، در حالی که در کاربرگه سازمان تکرارناپذیر آمده‌اند.

نتیجه‌گیری

بررسی «کاربرگه پیاندها»ی سازمان، نشان داد که این کاربرگه فاقد پنج فیلد لازم و خاص برای توصیف ویژگی‌های کتابخانه‌ای پیاندها است. اگر بنا باشد که کاربرگه پیاندهای سازمان با توجه به عنوان آن که خاص پیاندها است بیشترین کارآیی را در بازیابی اطلاعات پیاندها داشته باشد، با در نظر گرفتن این مطلب که در دستنامه یونی‌مارک دقیقاً چهارده فیلد به پیاندها اختصاص یافته است، می‌بایست فیلدہایی به «کاربرگه پیاندها» اضافه شود.

سیاهه‌ای از فیلدات ویژه پیاندها که در دستنامه یونی‌مارک و روزآمدات ۴ و ۵ دستنامه فوق، به این مواد اختصاص یافته، در جدول ۱ آمده است. همانطور که گفته شد تنها ۱۰/۵۹ درصد (نه فیلد) از فیلدات خاص پیاندهای موجود در دستنامه فوق، در «کاربرگه پیاندهای» سازمان دیده می‌شود. علاوه بر موارد ذکر شده، یکی دیگر از ایرادهایی که در کاربرگه پیاندهای سازمان وجود دارد، عدم استفاده از کلیه فیلدات عمومی می‌باشد. بنابراین با توجه به کاستی‌هایی که در کاربرگه رسا وجود دارد و با در نظر گرفتن فیلداتی که به درستی در کاربرگه پیاندها استفاده شده و فیلدات اختصاصی که برای این مواد شناسایی شده است، کلیه بلوک‌ها و فیلدات لازم برای توصیف اطلاعات کتابشناختی پیاندها، از دستنامه یونی‌مارک استخراج شده و کاربرگه‌ای با توجه به جدول ۲ برای پیاندها پیشنهاد شده که کاملاً در انطباق با دستنامه یونی‌مارک است.

پیشنهادها

۱. یافته‌های پژوهش نشان داد که کاربرگه رسا نه از کارایی لازم برای فرمت مارک پیاندها برخوردار نیست. پیشنهاد می‌شود که کاربرگه سازمان با استفاده از یافته‌های این پژوهش، تکمیل شود؛
۲. فعالیت شورای رسا (کمیته ملی مارک ایران) در جهت برگزاری فعالیت‌های آموزشی و اجرایی در این زمینه و رسیدگی و نظارت بر اجرای درست و هماهنگ اصول مارک ایران که در وهله اول ما را در رسیدن به کنترل کتابشناختی ملی و در وهله دوم کنترل کتابشناختی جهانی یاری خواهد کرد، تداوم یابد؛
۳. برای این که فهرست‌نویسی یکدستی برای تمام مواد کتابخانه‌ای در سطح ملی داشته باشیم، بهتر است تا محتاطانه‌تر و دقیق‌تر دست به تغییر بزنیم. سازمان و البته مهم‌تر از آن شورای رسا می‌تواند با بازنگری در موقع مورد لزوم در مارک ایران تغییراتی را انجام و حاصل کار را در اختیار متخصصان در سطوح مختلف قرار دهد و از آن‌ها نظرخواهی نماید. سازمان پس از ارزیابی نظرات متخصصان، تغییرات لازم را اعمال نموده و این تغییرات را پس از مشورت و تأثید کمیته دائمی یونی‌مارک (PUC) به صورت اوراقی جداگانه ارائه نماید؛

۴. بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران با فرمت یونی‌مارک برای تمام مواد از جمله نسخ خطی و غیره، ما را قادر خواهد ساخت تا بتوانیم اطلاعات کتابخانه‌ی کلیه مواد کتابخانه‌ای را به شکل متشابه خوان درآوریم و با دیگر کشورها مبادله کنیم. بنابراین بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران برای سایر انواع مواد کتابخانه‌ای به عنوان ادامه این کار تحقیقی پیشنهاد می‌شود.

منابع

- اسدی‌انجیله، مجتبی (۱۳۶۹). معرفی سیستم‌های مارک و یونی‌مارک و بررسی کاربرد یونی‌مارک در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- اکبری‌داریان، سعیده (۱۳۸۷). سازمان استاد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران، مصاحبه، ۵ خرداد.
- _____ (۱۳۸۷). سازمان استاد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران، مصاحبه، ۱۲ اسفند.
- ثویایی‌آذر، پونه (۱۳۸۶). گسترش فرمت مارک ایران برای منابع دیتاری شنیداری فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اهواز، اهواز.
- رشیدی، ورا (۱۳۸۶). گسترش فرمت مارک ایران برای منابع الکترونیکی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز.
- سلطانی، پوری؛ راستین، فرورده (۱۳۷۹). دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: فرهنگ معاصر.
- کمیته ملی مارک ایران (۱۳۸۱). مارک ایران. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- کامپوس، فرناندا ماریا (۱۳۸۲). مارک بین‌المللی: قالبی مجازی در عصری مجازی، ترجمه‌ی عبدالرضا نوروزی چاکلی، نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱(۶)، ۲۳-۳۳.
- کوکی، مرتضی (۱۳۷۲). نکاتی چند درباره مارک ایران. پایام کتابخانه، ۲(۳)، ۱۳۰-۱۳۳.
- _____ (۱۳۷۷). انتخاب فرمت مناسب برای فهرست‌نویسی کامپیوتربی انتشارات ایرانی. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران، ۳(۳)، ۳۴-۴۹.
- _____ (۱۳۷۷). مارک ایران. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران، ۱(۲)، ۸۱-۹۳.
- _____ (۱۳۸۶). مارک ایران به کجا می‌رود؟ بررسی مارک ایران در سه مرحله. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۰(۱)، ۲۷-۴۸.
- _____ (۱۳۸۷). استفاده از ضریب وزنی در سرعونانهای موضوعی در راستای بهبود بازیابی اطلاعات. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۱(۱)، ۲۴۳-۲۵۸.
- محسنی، حمید (۱۳۷۸). مدیریت مجلات. تهران: نشر کتابدار.

References

- Harrod, Leonard Montague (1977). *The librarian's glossary of terms used in librarianship, documentation and the book crafts and reference book*, 4th ed., London : Andre Deutsch, Ltd.
- IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Activity (2006). *UNIMARC Guidelines*. No. 8, 10-19. Retrieved March, 6, 2009, from: www.ifla.org
- International Federation of Library Associations and Institutions (1994-) *UNIMARC manual: bibliographic format*, Latest revision: 6 April 2000, Retrieved March, 6, 2009, from: www.ifla.org
- Kokabi, M. (1995). The Internationalization of MARC, Part II: some MARC formats based on USMARC. *Library Review*, 44 (6), 38-45.
- Kokabi, M. (1994). *Development of a Machine – readable cataloging (MARC) Format For Iran*. PhD Thesis, The University of New South Wales Australia, New South Wales.

به این مقاله این گونه استناد کنید:

خادمی‌زاده، شهرناز؛ کوکبی، مرتضی؛ فرج‌پهلو، عبدالحسین(۱۳۸۹). بررسی تطبیقی فرمت مارک ایران درنرم‌افزار «رسا» با فرمت یونی‌مارک برای پایندها. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶ (۲)، ۴۵-۶۹.